

MÜSABAKA DAVRANIŞ ÖLÇEĞİNİN GÜVENİRLİK VE GEÇERLİK ÇALIŞMASI

Özbay GÜVEN *

Osman DALAMAN **

STUDY OF RELIABILITY AND VALIDITY OF A QUESTIONNAIRE FOR COMPETITIVE BEHAVIOUR

ÖZET

Bu çalışmada ; "Competitive Behavior Scales" CBS, "Müsabaka Davranış Ölçeği", MDÖ Türkçeye çevrilerek müsabık olarak faal spor yapan n= 54, sporcuda güvenirliliği ve geçerliliği sınanmıştır. Elde edilen sonuçlar ölçeğin iç tutarlılığının ve test-retest kabul edilebilir nitelikte olduğunu göstermiştir. MDÖ'nün yapılan güvenirlilik ve geçerlik çalışması sonucunda tek boyutlu ve güvenilir bir ölçme aracı olarak oldukça yüksek düzeyde güvenirliliğe ve geçerliliğe sahip olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç MDÖ'nün sporcuların müsabaka davranışlarının belirlenmesi için kullanılabilirliğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler : Müsabaka, Davranış, Ölçek.

SUMMARY

Having been translated into Turkish, Competitive Behaviour Scales was applied on n= 54 sportsmen who took part in sports as competitors in order to examine how trustable and applicable it was. The result obtained showed that the scales is consistent and acceptably adequate as test-retest. It was found, as the result of reliability and adequacy application, that CBS is single dimensioned and highly trustable and adequate as a means of measuring. This result shows that CBS can be used to determine the behaviours of the sportsmen.

Key Words : Competitive, Behaviour, Scales.

GİRİŞ

Araştırmalar, sporcuların performansını aşırı derecede olumsuz bir şekilde etkileyen faktörlerin, müsabaka durumlarında ortaya çıktığını göstermiştir.

Neden bazı sporcular bazı müsabakalarda çok iyi performans gösterirken, başka bir müsabakada çok kötü performans gösteriyorlar? Veya müsabakada iyi bir performansın sürekliliğini neden gösteremiyorlar? Ve bu sporcuların performansları olumsuz bir şekilde hangi faktörlerden etkilenmektedir. Belli bir düzeyde teknik, kondisyon ve taktiğe ulaşmış, olan sporcu, bir müsabaka ya da maçta kendisinden isteneni veremiyorsa, bunun asıl nedenini psikolojik faktörlerde aramak gerekir. Dolayısıyla müsabakada ortaya konulacak olan yüksek performans, zihinde yaratılmış olan duygusal atmosferle yakından ilgili olacaktır. ²

Sporcu; müsabaka öncesinde ve esnasında bir dizi fiziksel ve psikolojik sorunlarla karşı karşıyadır. Bunlar; rakip, seyirci, malzeme, kurallar, saha ve iklim koşulları, gürültü, ışık ve bunun gibi fiziksel etkenlerin yanısıra; kaygı, endişe, acı, bıkkınlık, kabul görmeme, reddedilme ve en önemlisi kazanma endişesi/başaramama korkusu gibi psikolojik unsurlar sporcu açısından birer problemdir. ² Sporcu acaba bunların ne kadarının farkındadır? Hangi faktörlerin performansını etkilediğini tespit edebilmiş midir? Bu tespit edildiği takdirde performansındaki tutarsızlığı nereden kaynaklandığı da anlaşılacaktır. ⁴

Sporcu müsabakada rakibiyle mücadele ederken, kendi kabiliyetlerini ortaya koyabilmek için bir anlamda kendisiyle de yarışmaktadır. Rakibi ve kendisiyle yarışırken, fiziksel ve psikolojik kaynaklı bazı baskılar sporcunun performansını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Sporcu bu etkenlerle baş etmek için bir hayli çaba ve zaman harcar. Sporcular, bu olumsuz faktörlerin önce farkında olmalı, sonra da bu olumsuzlukları olumluluğa dönüştürmeyi öğrenmelidir. ²

Bazı sporcular teknik ve kondisyon açısından çok iyi olabilirken, kafalarında dolaşan negatif düşüncelerle, stresli koşullara girdiklerinde teknik üstünlüklerini ortaya koymakta oldukça olumsuz sonuçlarla karşılaşabilirler. ⁷

Müsabaka davranış ölçeği MDÖ'nün amacı; sporcunun müsabadaki davranış özelliklerinin neler olduğunu tespit etmektir. Böylece sporcu MDÖ ile müsabadaki düşünce ve davranış özelliklerinin ne durumda olduğunu kontrol ederek bilgi sahibi olacaktır. Spor davranışını kontrol etme ve yönlendirici teknik stratejilerden yararlanarak tutarlı bir performans geliştirilebilir ve potansiyeli maksimize edebilir. ⁴ Bu amaçla; stresi kontrol etme ve strese bağlılık kazanma çalışmaları, bedenlen gevşeme, kendi kendine telkin, zihinsel canlandırma ve bunun gibi tekniklere yer verilebilir. ⁷

MDÖ, müsabık sporcular için gerekli olan bir ölçek olup, sporcular tarafından düzenli olarak doldurulmalıdır. Bu anket aynı zamanda antrenörlere de sporcularını müsabakadaki davranış özelliklerini bilmeleri açısından yardımcı olacaktır.

Müsabaka Davranış Ölçeği MDÖ'nün Özellikleri

Dr. Dorothy V. Harris ve Dr. Bette Harris tarafından geliştirilen CBQ, ⁴ ölçeğinde Likert tipi 3'lü derecelmeli ölçek kullanılmıştır. Cevaplar (Her zaman, Arasına, Hiçbir Zaman) şeklindedir. Bu ölçekte toplam madde sayısı n=50'dir. Olumlu cümleler 1-2-3-, olumsuz cümleler 3-2-1 şeklinde verilmiştir.

Çeviri Çalışması

Ülkemizde ilk kez uygulanan sporcuların müsabaka davranış düzeylerini belirlemede kullanılan bu ölçeğin psikoloji alanında çalışan ve İngilizce eğitimi görmüş üç uzmana verilerek Türkçe'ye çevirmeleri istendi. Daha sonra bu üç değişik çeviri akademik olarak İngilizce eğitim görmüş ve halen İngilizce eğitim veren diğer bir uzmanın görüşüne sunuldu. Bu uzmanın önerileri doğrultusunda, her bir soru için, bu soruyu en iyi temsil ettiği düşünülen çeviri seçildi. Çeviriye katılan uzmanların önerileri alınarak çeviri çalışması tamamlandı.

MATERYAL VE METOD

Araştırma Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'nda okuyan ve müsabaka olarak faal spor yapan n= 54 öğrenci sporcuya üç hafta ara ile ön test ve son test olarak uygulanmıştır.

Güvenirlilik ve geçerlik analizleri için en düşük yüz kişilik bir gruba uygulama önerilmekte ise, az sayıda ayırt edici faktörler düşünüldüğünde bu sayı 50'ye kadar indirilebilmektedir.⁸ Araştırmacının zaman sınırlılığı da dikkate alındığında, uygulama n= 54 sporcu öğrenci üzerinde yapılmıştır.

Araştırmaya alınan n=54 sporcunun 38'inin erkek (% 70.37), 16'sının ise kız (% 29.63) sporcudan oluştuğu belirlenmiştir.

İşlem

İstatistik işlemleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim İstatistiği ve Araştırması Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Dr. Şener Büyüköktürk'ün yardımıyla yapılmıştır.* Soruların ortalama yanıtlama süresi 50-60 dakika olarak saptanmıştır.

Envanterin Madde Analizi

"Müsabaka Davranış Ölçeği MDÖ'nün güvenilir bir niteliğe sahip olup olmadığını değerlendirmek, varsa işlemeyen maddelerini ayıklamak için madde analizi yapılmıştır. Bu analiz çerçevesinde önce her bir maddenin

toplam ölçek puanı ile verdikleri korelasyonu gösteren **madde-toplam korelasyonlarına** bakılmıştır. Bu korelasyonlar maddelerin ne denli ayırt edici olduğunu betimlemede kullanılmaktadır. Anılan korelasyonların 20 ve üzerinde olması o maddenin ayırt edici olduğunu göstermektedir. Madde-toplam korelasyonlarının pozitif ve yüksek olması, bu maddelerin ortak bir niteliği ölçütünün ortak bir göstergesi olarak ta yorumlanmaktadır.

Buna göre 50 maddenin analize girdiği ilk aşamada madde-toplam korelasyonu (r), 20'den küçük olan 18 madde ölçekten çıkartılmıştır. İkinci aşamada analize toplam 32 madde ile başlanmış elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde iki maddeye (m. 26 ve m. 32) ait madde-toplam korelasyonlarının 20'den düşük olduğu görülerek ölçekten çıkartılmıştır. Bu sonuç Tablo 1'de sunulmuştur. Böylece orjinal madde grubunda 30 madde kalmış ve MDÖ'nün orjinal maddeleri olarak belirlenmiştir.

Envanterin Güvenirliği

Envanterin güvenirliliği, iç tutarlık ve kararlık yönlerinden araştırılmıştır.

İç Tutarlılık Düzeyi

Madde analizine bağlı olarak ölçeğin güvenirlilik düzeyi için **iç tutarlılık kat sayısına** bakılmıştır. **Cronback Alpha kat sayısı**, ölçeğin iç tutarlılığının bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. İç tutarlılığın bir göstergesi olarak ayrıca iki yarım test (Spearman Brown) yaklaşımı uygulanmıştır. Tüm bu analizler ilk uygulanan ön ölçekten toplanan verilere dayalı olarak hesaplanmıştır.^{1,3,9,10}

İşlemeyen maddeler çıkarılarak 30 maddeye indirilen ölçek için madde-analizi tekrar yapılmıştır. Madde analizi sonuçları, bu defa tüm maddeler için madde-toplam korelasyonun 20'den yüksek olduğu gözlenmiştir. Birinci aşamada -7995 olan alpha kat sayısının (Tablo 1) işlemeyen maddelerinin çıkması durumunda -8774'e yükseldiği görülmüştür (Tablo 2). Otuz maddeden oluşan ölçeğin güvenirliliği için yapılan yarım test analizinde güvenirlilik katsayısı -8864 bulunmuştur (Tablo 2).

Kararlılık Düzeyi

Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'nda okuyan ve faal olarak spor yapan n=54 kişilik kız ve erkek sporcu grubuna ölçek 3 hafta arayla 2. kez uygulanmıştır. Ölçeğin kız ve erkek sporcu grubuna 3 hafta arayla verilen uygulamaları arasında yapılan test-retest güvenirliliği,⁵ .7980 bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2’de görüldüğü gibi, test-retest sonucu elde edilen .7980 MDÖ’nün ayırt edici maddelerden oluştuğu, bir ortak niteliği ölçtüğü ve güvenilir bir niteliğe sahip olduğunu kabul edileceğinin düzeyidir.

Envanterin Geçerliliği

Envanterin geçerliliği, yapı geçerliliği (faktör analizi) yönünden araştırılmıştır.

Araştırmaya katılan, n=54 sporcunun “Müsabaka Davranış Ölçeği” sonuçları üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Bununla birlikte 30 maddeden oluşan ölçeğin ortak bir niteliği ölçmeyi amaçlayan ve bunu nedenli ölçtüğümüzü anlamamıza yol açan, ölçülen özelliğin doğasıyla ilgili olan *yapı geçerliliğinin* incelenmesi de yapılmıştır. Yapı geçerliliğini test etmede kullanılan teknik *faktör analizidir*. Faktör analizi ile, ölçeğin tek boyutlu yada çok boyutlu olup olmadığı incelenebilmekte ve pek çok maddeden oluşan ölçek bir yada bir kaç faktör (kavram, yapı) ile açıklanabilmektedir. Analizde maddelerin faktör yükleri değerlendirilmektedir.

Faktör yük değeri -30 üzeri olan maddeler, o faktör altında yorumlanabilmektedir.^{6,8}

Envanterin Yapı Geçerliliği (Faktör Analizi)

Araştırmaya katılan, Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu’nda okuyan ve faal olarak spor yapan 54 öğrencinin n=54 “Müsabaka Davranış Ölçeği”nin sonuçları üzerinde yapı geçerliliği (Faktör Analizi) ön deneme testinden elde edilen verilere dayalı olarak yapılmıştır. Sonuç olarak, maddelere ait birinci faktör yük değerleri iki madde (m. 29 ve m.37) dışında, 30 ve üzeri olduğu bulunmuştur. Tablo 2’de görüldüğü gibi bu iki maddede ait faktör yük değerlerinin - 30’a çok yakın olması (sırasıyla - 29639 ve 28189) dikkate alınarak yer alabileceği kabul edilmiştir. Faktör analizinde kullanılan temel bileşenler analizi sonuçlarına göre ortaya çıkan birinci faktöre (temel bileşene) ait yük değerlerinin yüksek olması ölçeğin tek boyutlu olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Ölçekte yer alan maddelerin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2’de sunulmuştur.

SONUÇ

Sonuç olarak;sporcuların müsabaka davranış düzeylerini saptamak amacıyla İngilizcesinden Türkçe’ye çevrilen ve uzman eleştirisi ile oluşturularak ön deneme çalışması yapılan “Müsabaka Davranış Ölçeği”nin yapılan güvenilirlik geçerlik çalışması -sonucunda tek boyutlu ve güvenilir bir ölçme aracı olarak oldukça yüksek

Tablo 1. MDÖ’nün Faktör Analizi Sonuçları

Madde No	Madde-Toplam Korrelasyonu (1)	Madde-Toplam Korrelasyonu (2)
M1	.2932	.3338
M2	.3569	.3990
M3	.2909	.3830
M4	.3112	.3169
M5	.1839	-
M6	.3286	.3514
M7	.2168	.2217
M8	.6167	.6336
M9	.6098	.6683
M10	.1498	-
M11	.2992	.2932
M12	.5491	.6250
M13	.5209	.5116
M14	.0533	-
M15	.3170	.3511
M16	.4308	.4023
M17	.1609	-
M18	.6791	.7513
M19	.5870	.6143
M20	.5653	.6116
M21	-.1714	-
M22	-.0450	-
M23	.3053	.2495
M24	-.1655	-
M25	-.3028	-
M26	.2084	.1825
M27	-.1496	-
M28	.3400	.3875
M29	.2197	.2187
M30	.0561	-
M31	.1629	-
M32	.2287	.1565
M33	.1703	-
M34	.0131	-
M35	.0321	-
M36	.0203	-
M37	.2348	.2348
M38	.0266	-
M39	.5026	.4671
M40	.2000	.2800
M41	.3383	.3899
M42	.3447	.3304
M43	.3205	.3538
M44	.2141	.2285
M45	.3897	.4475
M46	.3330	.3770
M47	.4969	.4978
M48	.3712	.4229
M49	-.0936	-
M50	.1193	-
Toplam	Alpha= .7995	Alpha= .8715

düzeyde (. 7980) güvenilirlik ve geçerliğe sahip olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç MDÖ’nün sporcuların müsabaka davranışlarının belirlenmesinde kullanılabilir bir ölçüm aracı olarak görülmektedir.

Tablo 2. MDÖ'nün Madde Analizi Sonuçları

Madde No.	Madde-Toplam Korelasyonu (3)	Birinci Faktör Yükü	Ortalama X	S. Sapma S
M1	.3529	.42623	2.09	0.59
M2	.3933	.46756	1.69	0.80
M3	.4169	.46326	2.06	0.66
M4	.3046	.36232	1.78	0.66
M6	.3733	.42093	1.46	0.57
M7	.2001	.30636	0.50	0.69
M8	.6358	.70465	1.80	0.68
M9	.6868	.74838	1.46	0.64
M11	.2783	.35998	1.85	0.76
M12	.6484	.70629	1.89	0.72
M13	.5121	.59421	1.78	0.60
M15	.3144	.33064	1.22	0.42
M16	.3645	.37977	1.31	0.54
M18	.7484	.79750	1.89	0.72
M19	.5946	.67734	1.69	0.64
M20	.6186	.70149	1.52	0.67
M23	.2119	.32314	1.52	0.57
M28	.4069	.43465	1.94	0.60
M29	.2217	.29639	1.50	0.69
M37	.2616	.28189	1.56	0.66
M39	.4402	.51504	1.65	0.68
M40	.2835	.33434	2.06	0.71
M41	.4064	.46908	1.50	0.57
M42	.3423	.36491	1.83	0.67
M43	.3605	.39947	1.35	0.59
M44	.2185	.31964	1.67	0.58
M45	.4742	.53339	1.80	0.66
M46	.3782	.42561	1.57	0.69
M47	.4795	.54839	1.35	0.59
M48	.4347	.52481	1.70	0.74
Toplam	Alpha= .8774 fki yarım test= .8864 Test-Retest = .7980	-	49.981	9.,14

KAYNAKLAR

1- Balcı A. Sosyal Bilimlerde Araştırma : Yöntem, Kavram ve İlkeler, Ankara,1995.

2- Biçer T. Yaşamda ve Sporda Doruk Performans , Sistem Yayıncılık, İstanbul, s. 5, 13-14, 95-96,1996.

3- Cronbaeh L. Essential of Psychological Testing, Fifth Edition, Harper and Row Publishing, New York, 1990.

4- Harris D, Harris B L. The Athlete's Guide To Sport Psychology Mental Skill For Physical People, Leisure Press, Champaign,1984.

5- Karasar N . Bilimsel Araştırma Yöntemi, 4. Basım, Ankara, 1991.

6-Kerlinger F N. Foundations of Behavioral Research, Second Edition, Hold, Rinehart and Winston, New York, 1973.

7- Konter E. Bir Lider Olarak Antrenör, Alfa Yayınları, Yayın No : 318, Spor Dizi No : 2, İstanbul, 1996 180-181.

8- Tabachnick B G L S Fidell. Using Multiivariate Statistics, USA: Harper Collins Publishers,1989.

9- Turgut F. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları, Aukara,1987.

10- Turgut F, Baykul Y. Ölçme Teknikleri, ÖSYM Yayınları, Ankara, 1992 .